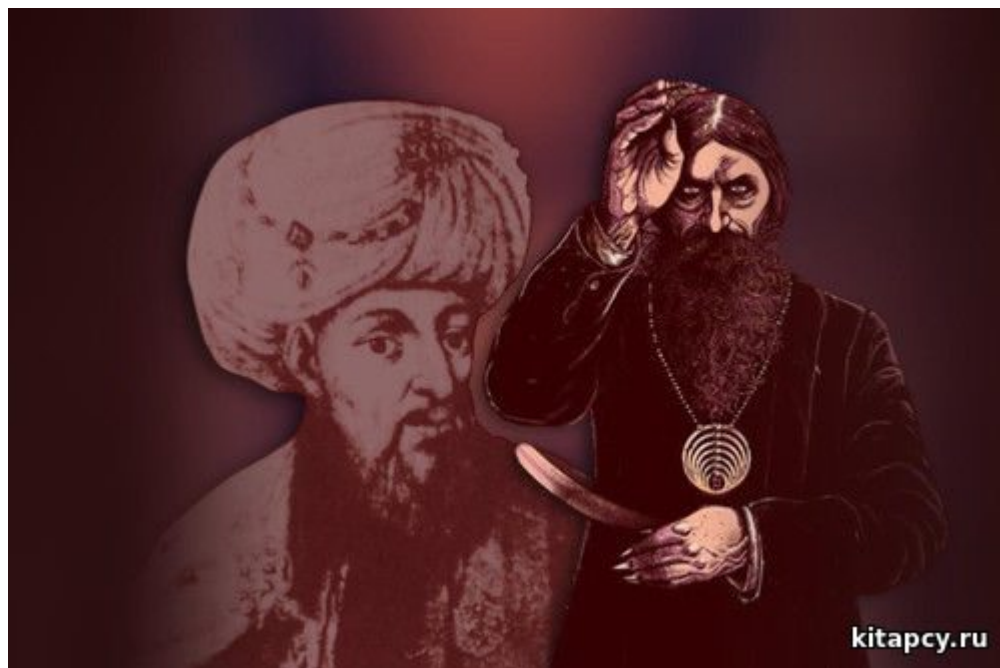

Hüseýin jynçymy ýa-da Rasputin?

Category: Kitapcy, Medisina, Sözler, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Hüseýin jynçymy ýa-da Rasputin? HÜSEÝIN JYNÇYMY ÝA-DA RASPUTIN?

Hüseýin jynçynyň we Rasputiniň biri-birine çalymdaş we tapawutlanýan taraplary näme?

«Netflix»-iň «Watch The Last Czars» serialynda birnäçe kişi Rasputini täzeden tanady.

Rasputini içgin öwrenen we ol barada maglumat toplaýan köp adam Hüseýin jynçynyň adyna-da köp gabat gelýär.

Bizem bu makalanyň dowamynda Hüseýin jynçynyň we Rasputiniň biri-birine çalymdaş we tapawutlanýan taraplarynyň üstünde durup geçip, okyjylary bu artykmaç azapdan dyndaralyň.

• **Rasputiniň we Hüseyin jynçynyň tebiçiligi**

Soltan Myrat IV-iň aradan çykmagyndan soň tagta geçen Soltan Ybraýym ruhy taýdan näsaglyklary başdan geçiripdir. Iň ýamany-da, osmanly neberesi Soltan Ybraýym bilen soňlanmagyň öňüsyrasyna gelipdir. Ýagdaý şeýle bir çataga diräpdir welin, tagta Krym hanlygyndan birini getirip goýmagyň pikiri alnyp maslahatlaşylypdyr.

Soltan Ybraýymyň başdan geçiren ruhy näsaglygyny onuň öz galdyran şu inçe setirlerindenem bilse bolýar:

«Sanjy deýu ýatyrum, käh arkama gelür, irkilür, gulaklarım dykalur...

Şeýle yzam bardyr ki ölüp barýaryn,
Ahwaým beter ýaman bolmuşdyr...

Halym çökder, mizajymda küdurat bardyr...

Göreyin seni, meniň bu derdime nije çäre taparkaň...

Meni söýersen, muňa çäre taparsyň, ondan-mundan sorarsyň».

(Taýýip Gökbilgin, «Ybraýym», «Yslam ensiklopediýasy»).

O Ğ L A K K L A S I K L E R I

ÖZEL SERİ

M. TURHAN
TAN

OSMANLI RASPUTİNİ
CİNCİ HOCA

kitapcy.ru

Patyşanyň derdine derman bolup we osmanogly nesilşalygyny ýok bolmadan halas etjek kişi ibaly medrese bilimi-de bolmadyk, jadygöýlik, doga-tumar bermek, jyn okamak bilen güzeranyny dolaýan Safranboluly Hüseyin ependi diýilýän çalasowatdy. Ol patyşany sagaldandan soň Anadolynyň baş goşun kazysy wezipesine çenli göterilip, parahorlyk arkaly «gözi gumdan dolup, puldan doýmadyk» Karun ýaly ummasyz baýlyk toplapdy. Rasputiniňem beýgelişi onuň tebiçilik etmegi bilen başlapdyr. Şa aýaly Aleksandra Britaniýanyň korolewasy Wiktoriýanyň agtygy bolansoň, ruslar ony itden beter ýigrenipdir. Üstesine ol oglan zürýady-da bolman, yzly-yzyna dört gyzy

dünýä inderipdir.

Ol üstündäki basyşy ahyryn bir oglan dogryp aýranam bolsa, tagtyň ýeke-täk mirasdüşeri Aleksey Nikolaýewiç nesilden nesile geçýän gemofiliýa keseliniň penjesinde urnupdyr.

Lukmanlar oňly em-ýom edip bilmänsoň, dogra-jady bilen meşgullanýan tebiplere ýüz tutulýar. Köşge çagyrylan tebipleriň birem Rasputin eken.

Şazada Nikolaýewiçiň keseli aýrylyp gidibermändir. Iň ownuk ýarada gan akman ölüp gitme howpy bolansoň, ol aýna gabyň içinde saklanýar diýen ýalydy.

Käbirleriniň aýtmagyna görä Rasputin gipnoz tilsimini ulanyp, çaganyň özüni gowy duýup başlamagyny gazanyrdy.

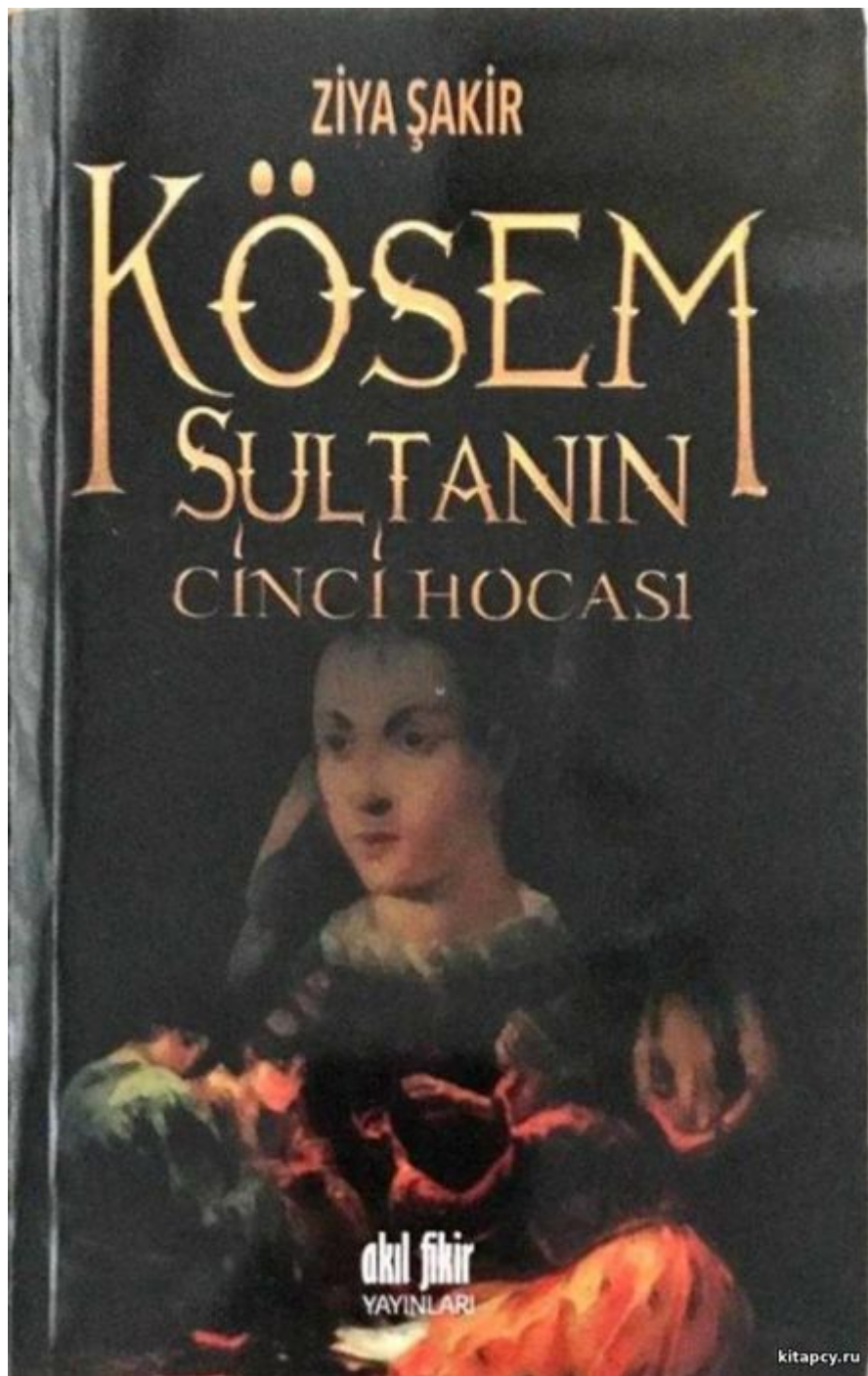
Nähili edendigi boýunça hiç hili delil ýogam bolsa, Rasputin bir alajyny tapyp gany goýaltmagyň hötdesinden gelipdi. Mundan beýläk rus köşgüniň gapysy geňsi pop Rasputine hemişelik açylypdy.

• **Hüseyin jynçynyň we Rasputiniň aýallaryň üstündäki agalygy**

Elbetde, Hüseyin jynçyny köşge aralaşdyranam we Soltan Ybraýymy oňa örkläp goýanam Kösem soltandy.

Iňlis ilçisi we osmanly taryhçysy ser Pol Rikotyň aýtmagyna görä, Kösem soltan öldürilen wagtynda-da onuň egin-eşikleriniň arasyndan Hüseyin jynçynyň doga-tumarlary çykypdyr. Medresede okanda Hüseyin jynçy bilen bile okan Öwlüýä Çelebi «Syýahatnama» atly meşhur eserinde onuň sowat derejesini şeýle beýan edýär:

«Zagferonborly (Safranboluly) nam şäherde şeýhzada nam bir softady. Asitanä (Stambula) gelip Ungapany iç ýüzünde Pil okuşynda «Hamyt endi» medresesinde hakir Ahfeş endiden Molla Jamy tilawet edip (okap) «Kitaby Ylmy-Hajyp Kafiýäni» yrab edende, bu mezbur (ady agzalan) Jynçy molla Ahfeş endi ussadyndan «Kitaby-Izzi» okanda, hikmeti-eziz ismine mazhar düşüp, bir günde yzzat tapyp sagadatly patyşaha surh-bad we «Kenzül-Arş» dogalaryny tilawet edip, bi-emrillah (Hudaýyň buýrugy bilen) Ybraýym han hoşhal bolup (ýagdaýy gowulaşyp) şazadanyň ismi Jynçy molla bolup iştihar tapdy (at-owazasy ýaýrady). Emma Allah alymdir, şärigimiz (ders ýoldaşymyz) bolmasy jähti bilen keýpiýeti-haly mälimiňiz (ýagdaýyny bilýäris. «Ylmy-dawetden» (Doga biliminden) ýeke harp bilmezdi. Ýöne birselem bagty we nesibesi çüwüp, olam peleki atlasy-bukalemunda (üýtgäp duran şu dünýäde) paý-baflyk (çulhalyk) edip saga-sola gunagun (tüýsli-tüýsli) oýnuny etdi».

Rasputini bolsa rus köşgünde beýgeltjek we oňa gadyr-gymmat etjek kişi patyşanyň aýaly Aleksandrady.

Aleksandra doga-jady, geň-taňsy hadysalara, gysgaça aýdanda, paranormal ukyplara içgin gyzyklanma bildirýän aýaldy. Bu gyzyklanma Rasputiniň köşgi ele salmagyna çenli gitmelidi. Melikäniň özem Rasputine örklenip, onuň her edim-gylymyndan ullakan mukaddeslik gözläpdir.

Rasputiniň uçguryna gowşaklygy köşkde-de özüni görkezipdi, ol şazada Nikolowiçiň enekesini zorlandygy-da bilinmän galmandy. Köşk Rasputini jezalandyrmagyň ýerine enekäni işden kowanyny gowy gördi. Bu ýagdaň Rasputiniň mazaly ýoldan çykmagyna sebäp

boldy.

Halkyň arasyndan ýaýran başga bir gep-gybat bolsa has aýylgançdy: Aýtmaklaryna görä, Aleksandra Rasputine aşyk bolanmyş we olaryň arasynda ýakynlyk barmyş.

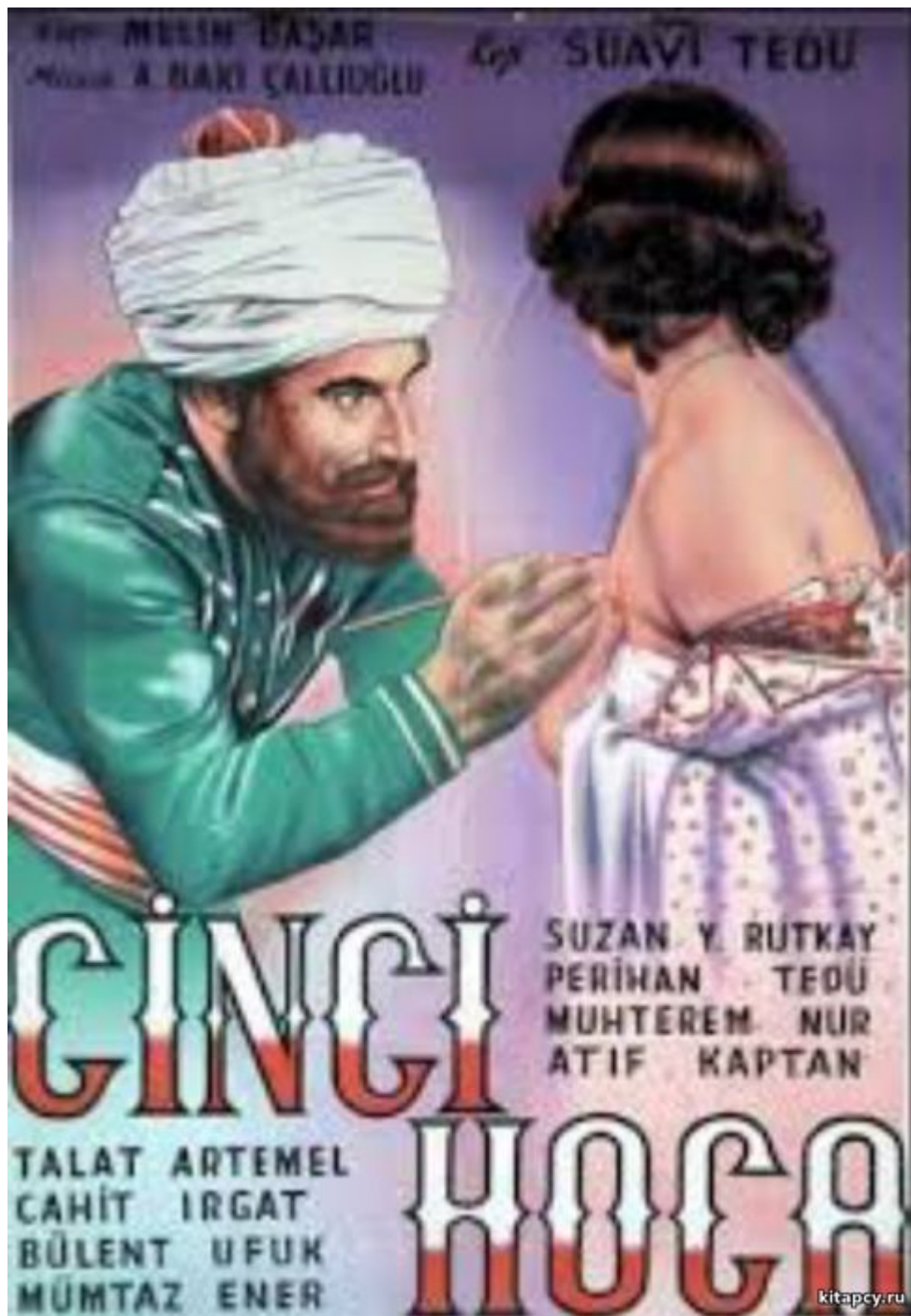
Nikolaý II şular ýaly gep-gürrüňlerden soň Rasputiniň adyny ýagşydan-ýamandan gazet habarlarlarynda agzamagy gadagan edipdir.

Rasputiniň güýjüni ýetjek derejesine ýetiren hadysa şol gep-gürrüňleriň yzysüre bolup geçýär. 1912-nji ýylda patyşa we onuň aýaly şazada Nikolowiçi-de ýanlaryna alyp, Polşa gidýär, şonda şazadanyň ýene gany durman başlaýar.

Lukmanlar gany goýaldyp duruzmagy oňarmaýar. Derrew Rasputine habar ugradylýar, ýöne Nikolaýewiç ölmänkä onuň gelip ýetişmegi mümkin däldi.

Şonuň üçin ol ekstaz seansy arkaly şazadanyň janyny halas edipdir.

Bu hadysadan soň Nikolaý II doly aýalynyň we Rasputiniň penjesine düşýär. Dogrusy Rasputiniň muny nädip oňarandygy belli däl, bärde onuň kezzaplyk edendigi mesaña görnüp duranam bolsa, patyşany jadylamagy başarypdyr.

- **Hüseýin jynçynyň we Rasputiniň gowşak taraplary**

Hüseýin jynçynyň gara jany puldy. Rasputiniň gara jany-da aýal-gyzlar we keýpi-sapady.

Hüseýin jynçynyň ummasyz baýlygy bardy we ol baýlygynyň gözbaşyny para-peşgeşden alýardy.

Osmanlynyň çagşap barýan ykdysadyýetini düzeltmek üçin wezipä bellenen Kemankeş Gara Mustapa paşa öz döwrüniň zehini daş ýaryp duran saýlama döwlet işgäridigine garamazdan, Hüseýin jynçynyň korrupsiýa toruna çomak sokmagynyň öwezini şirin jany bilen ödemeli boldy.

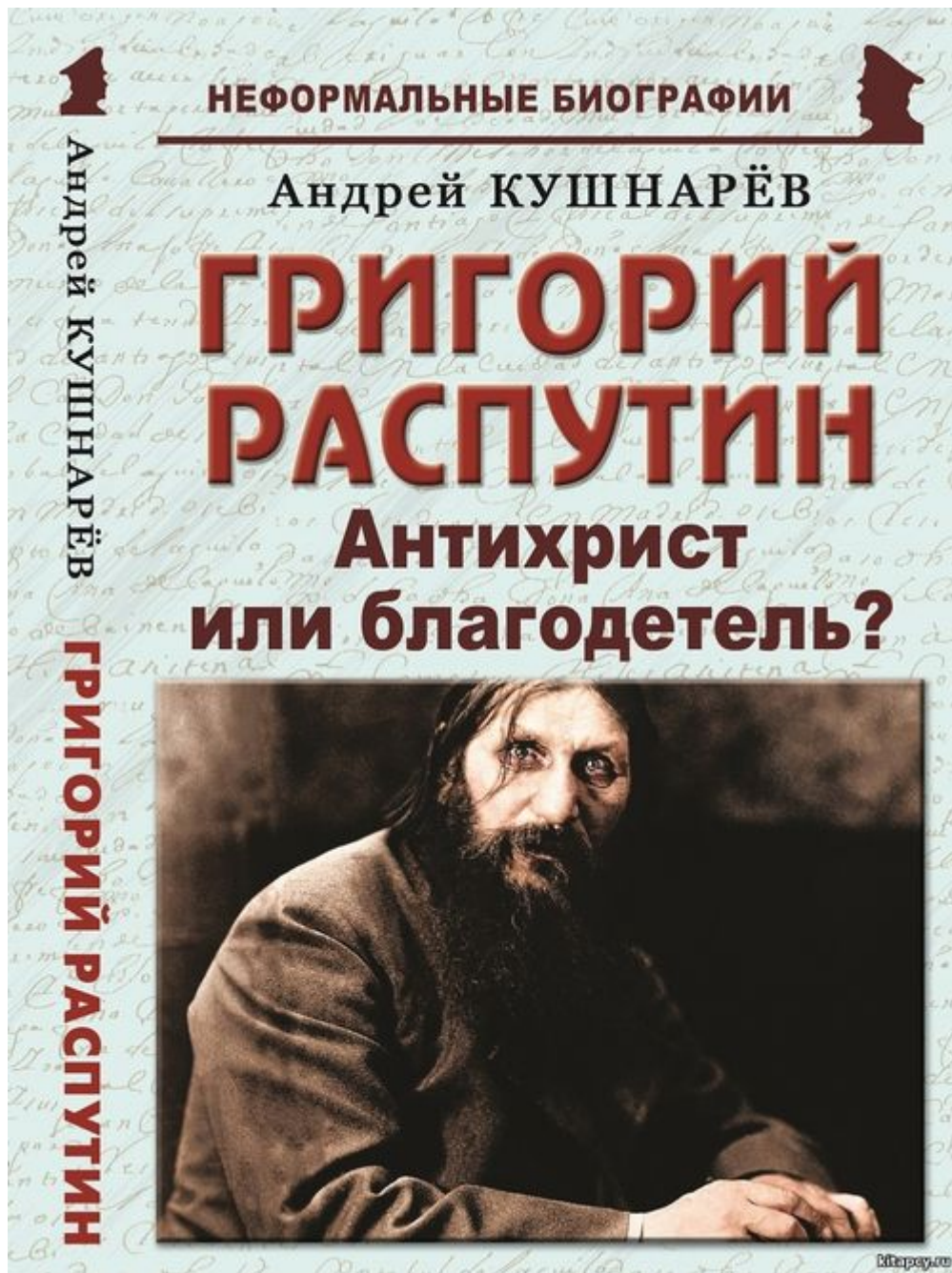
Abdyrahman Şeref Hüseyin jynçynyň şol ölüm jezasyndaky roluny şeýle sözler bilen beýan edýär:

«Jynçy molla» lakamy bilen tanalýan Hüseyin ependi atly arsyz hemme zada burnuny sokmaga başlapdy. Emma sadrazam (baş wezir) Kemankeş Gara Mustapa paşanyň agraslygy we haýbatlylygy islän oýnuny oýnajak bolýan munuň ýaly bozgaklaryň jogapkärçiliksiz hereketlerine böwet bolýardy. Emma olaryň garazkär pirimleri sebäpli zerarly ol akylly wezirem öldürildi».

(Abdyrahman Şeref / Osmanly döwletiniň taryhy»).

Şular ýaly möhüm döwlet işgäriniň öldürilmeginde-de rol oýnap bilen Hüseyin jynçy Stambulyň orra-ortasynda özüne howalaly köşk saldyrýar, ol köşkde ýüzlerçe adam işläpdir.

Stambuldaky köşgi bilen birlikde häzir Safranbolunyň simwoly hasaplanýan monumental «Jynçy hanany-da» saldyrypdy.

Rasputin bolsa, akyl-paýhasa we mantyga agram salýan jynsy azgynçylyklary bilen бүтин ýurtda gepi ediljek derejede uçguryňa gowşak biridi.

Ol arak-şeraby we jynsy gatnaşygy arassalanmagyň iň aňsat ýoly hasaplap, köp sanly rowaýaty gürrüňlere tema bolan azgynçylykly üýşmeleňleri geçiripdir.

Bu üýşmeleňler halk köpçüliginiň arasynda çuňňur ýigrenjiň döremegine getiripdir. Rus goşuny uruşda kynçylyk çekdigçe halk köşki şeýle ýiti täsiri astynda saklaýan Rasputini «şeýtandan tälim alan şeýtanyň ülpeti» hasaplapdyr.

Nikolaý II-iň özem indi Rasputinden dynmagyň ýollaryny gözläp başlapdyr, emma aýalynyň Rasputiniň «keramatlaryna» bolan janköýerligi onuň elini-aýagyny baglapdyr.

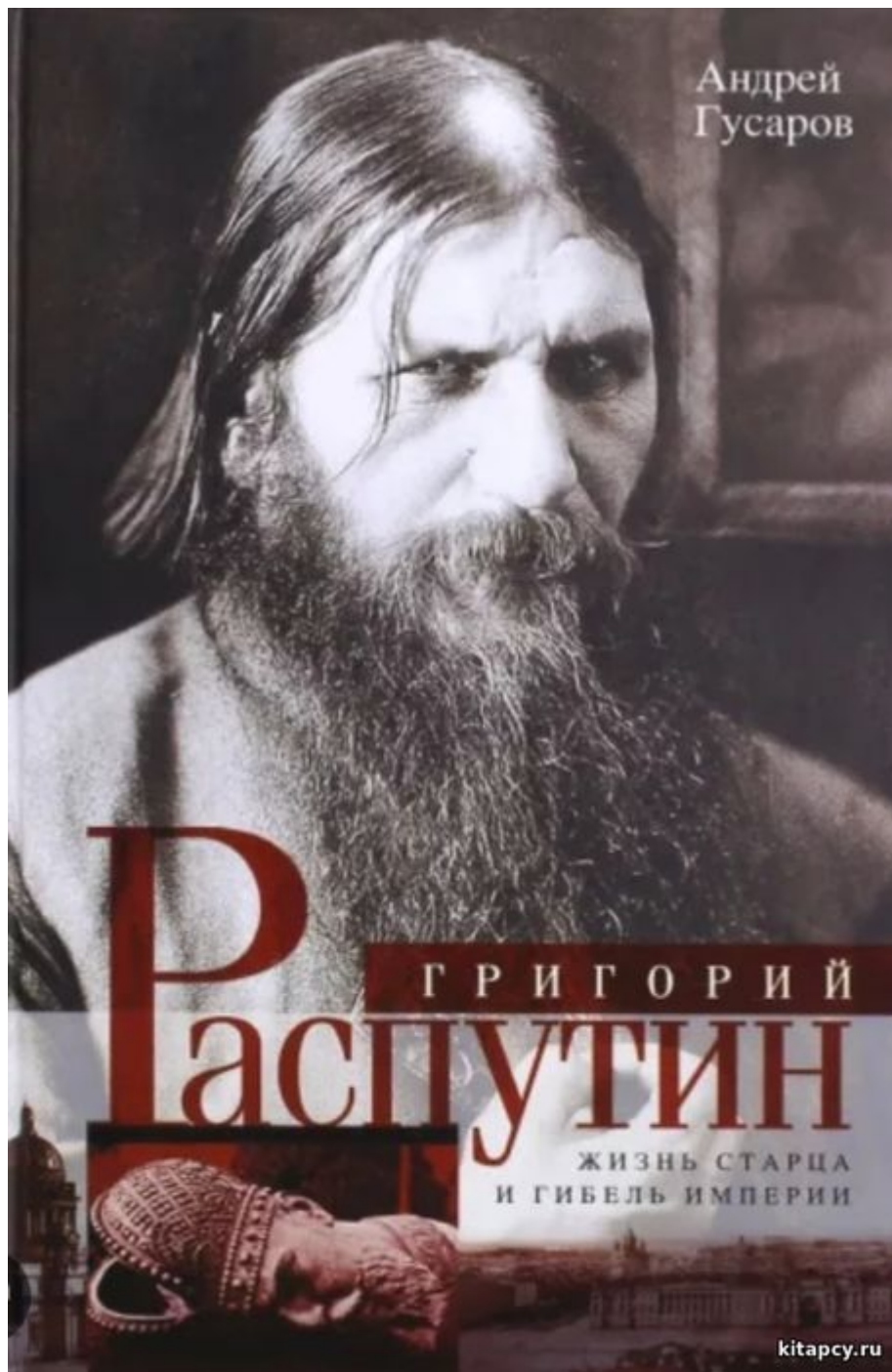
• Hüseyin jynçam, Rasputinem öldürildi

Hüseyin jynçynyň ömürboýy gyryp-çyryp edip ýygnan puly Soltan Mämmet IV-niň tagta çykyş dabarasyny sowmaga bir özi ýetik bolupdyr.

Tagta çykyş dabarasy-da ýöne-möne çäre bolmandyr, sebäbi her patyşa çalşygynda halka paýlanýan pul hazynanyň doly boşap galmagyna sebäp bolan dabaraly çäre bolupdyr. Dogry deňeşdirmäni şu ýerden etse bolýar.

Safranboluly Hüseyin jynçy oňly medrese bilimi bolmasa-da, goşunyň baş kazysy wezipesine doga-jady, jyn okama ýaly işleriň üstünden göterilipdi.

Ýurduň kazysy ýaly jogapkärli wezipäni para-peşgeşe satyp, osmanly hazynasy bilen bäsleşip biljek derejede ummasyz baýlyk toplan Hüseyin jynçynyň toplan baýlygy özüne nesip etmedi, ol ahyrsoňunda 1648-nji ýylda ölüm jezasyna höküm edildi.

Rasputiniň soňy bolsa has aýylgynç.

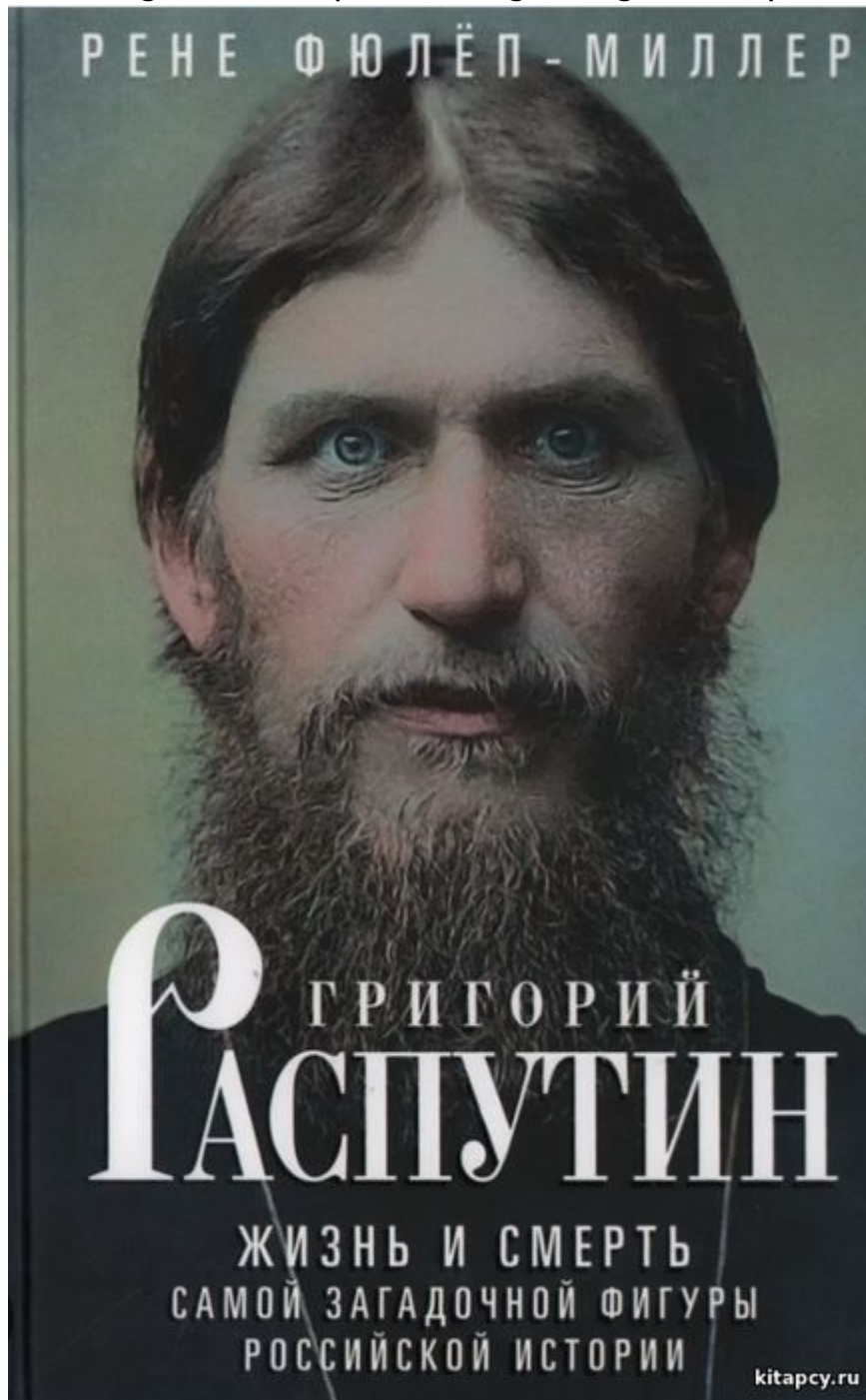
Patyşanyň ýakyn garyndaşlaryndan Feliks Ýusupow, Dmitriý Pawlowiç dagy Rasputinden dynmak üçin dil düwüşipdir.

Ikitaraplaýyn gepleşik geçirme bahanasy bilen Rasputini köşge çagyrdylar. Araga özüni aldyran Rasputine içi simaply bir bulgur şerap hödür etdiler, emma şerabyň hiç hili täsir etmändigini üçin hakynatutmalar Rasputini telim gezek atdylar.

Rasputin muňa garamazdan ýaraly halda köşkden gaçyp sypmagy başarypdyr, Newa derýasyna ýykylyp, amandyny tabşyrypdyr.

Rasputiniň jesedi tapylansoň sud-medisina ekspertizasynyň seljermesi simabyňam, okuňam oňa täsir etmändigini, onuň diňe

suwda gark bolup ölendigini görkezipdir.

Rasputiniň pallarynyň birem eger özüniň öldürilen ýagdaýynda patyşalygyňam ýukyljagydy. Geň ýeri: dinastiýa agdarylýar, patyşa we onuň aýaly atylyp öldürilýär. Diňe Feliks Ýusupow we Dmitriý Pawlowiç dinastiýanyň agzasydygyna garamazdan, Rasputini öldürendikleri sebäpli öldürilmän sürgüne ýollanýar. Rasputin Patyşa Russiýasyny täsiri astyna alan barypýatan kezzap. Ol patyşa we onuň aýalynyň perzentlerine bolan mähir-muhabbetini, dini duýgularyny eksplitatirläp, azgynçylykly maksat-myradynyň barsyna gowşan adam. Gynansak-da, güýç we häkimiýet kontroldan çykanda, köşkler

Rasputindir Hüseyin jynçy tetelliler bilen doly taryha sezewar bolýar.

Mehmet MAZLUM ÇELIK.

@MMazlumcel

celikmehmedmazlum@gmail.com

Anna, 22.12.2023 ý. Taryhy makalalar